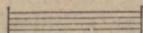

A szent szimbólumok nemcsak életét irányították, hanem belejátszottak műalkotásaiba is. E-f-c, ez a hármas hangcsoport jelképezte az ő számára a zene nyelvén a keresztet s ezzel a szimbólikus motivummal szötte át meg át műveit és nem is csupán egyházi szerzeményeit. A „Hunok csatája“ és a „Dante-szimfónia“ zárókórusában vissza-visszatér ez a motivum. Liszt hitt az anyagban, amellyel dolgozott és a jelképek, amelyek minden gondolatának irányt szabtak, érzése szerint szellemivé hasonlították az anyagot. A jelképeket lelki mankónak használta, amelyekre támaszkodott, hogy korának sánta hitével járhasson. Ezekkel a jelképekkel aranykőbe burkolta az életét, hogy hü lehessen önmagához és vállalt feladatához.

Liszt Ferenc alázatossága, szerénysége, töretlen és tiszta hite, képzelőerejének fejedelmi gazdagsága és váteszi elhivatottsága: megdöbbenően emlékeztet Dürer Albertre, a másik magyar eredetű művészre. A h-moll szonáta Dürernek a nürnbergi képtárban függő önarcképét idézi, melynek vallásos áhitatát csak szellemi tisztasága s fensége mulja felül. Korunkban, midőn az újból befelé mélyedő lélek széttöri láncait, sokszorosan példa, eszmény és igazolás Liszt Ferenc emberi és művészi nagysága. (H. G.)

A nemzeti felelősségérzés nevelése

Soha talán nem volt időszerűbb, mint ma a nemzeti felelősségről beszélni, amikor úgy érezzük, eresztékeiben inog körülötünk a keresztény kultúra és annak egyik legfőbb pillére: a nemzeti eszme. Soha olyan ellenségei nem voltak még, mint ma, amikor a bolsevizmus és ennek fullajtárjai izentek hadat mindannak, ami keresztény és nemzeti.

Magával az érdeklődéssel azonban nem érhetjük be, mert az igen könnyes elmosódó érzelem maradhat, sőt talán csak csupa kíváncsiság. Egészen más természetű érdeklődés pl. annak az érdeklődése, aki pusztán az újdonságra vágyva lesi a lapok híreit, amelyeket a spanyolországi eseményekről hoznak és a maga kényelmes lakásában nyugodtan tud azután derülten szórakozni, vagy annak az érdeklődése, aki minden hirnek a nemzetre való hatását mérlegeli és bár neki talán nincsen semmi veszíteni valója, mégis úgy átérzi az eseményeket, mintha azokban maga is részes volna. De még ez az együttérzés sem a legfőbb eredménye az érdeklődésnek. Az érdeklődésnek nem alkalmi jellegűnek kell lennie, hanem állandónak és cselekvésnek kell belőle fakadnia. Az iskola erkölcsi nevelésének ez a célja.

Amint a nevelő átgondolt munkával a magaslat felé halad, a

tanuló is fokozatosan tisztábban-tisztábban látja a nemzetnek az egyes emberekkel, másfelől a többi nemzetekkel való viszonyát. A személyek sorsának a nemzetével s a nemzet sorsának az egyén értékével való kapcsolatát fölismerve, kialakul benne a *nemzetért való felelősség érzete is.*

Ez a *nemzeti felelősségérzés* azt a lelki állapotot jelöli meg, amelyben az ember szándékainak várható következéseit abból a szempontból tekinti: mi háramlik azokból másokra, a nemzetre. Aki ehhez a gondolathoz hozzászokott, abban az természetes alapgondolatként érvényesülni fog mindig, állandó szint, erkölcsi komolyságot, mélyebb értéket ad minden cselekedetének, mert határozott irányúvá teszi. Ha valaki minden cselekedetének a közre való közvetlen, vagy közvetett jelentőségét megérzi, akkor nem tud többé felületlen lenni, sem könnyelmű. Az bizonyos, hogy ezzel sok nehéz perce is támad, mert elevenebbé válik benne az *önbírálat*. Az ilyen embert aztán nem is veszi körül valami sok barát, mert ha talán szóval nem is tenné, magatartása és cselekvése módja környezetét is mindig a magasabb érdekekre, a nemzet iránt való felelősségre figyelmezteti. S ez nem kellemes, csak az olyannak, aki nem érzi magában fogyatékoságnak a jó akaratot. A felelősségérzetnek éppen az ad nagy, gyakorlati fontosságot, hogy az önbírálatot elevenebbé teszi s azt a környezetben is felébreszti.

E hatásnak pedig különösen addig van nagy jelentősége, míg az ember jelleme fejlődésben, kialakulóban van. Ezért kell mindenféle nevelésnek a nemzeti felelősségérzés kifejlődését segítenie. Ez a követelmény, mint polgári kötelességek ismertetése eddig is előttünk állott. Szükséges azonban, hogy most más világításban nézzük és a kötelesség fogalmában ne a külső parancsnak, hanem a belsőnek való engedelmeskedését lássuk. Ahogyan a kötelességről rendszeren beszélni szoktak, abban mindig az domborodik ki, ami kellemetlen: ezt kell tenni, azt nem szabad! Így az ember könnyen arra a gondolatra jut, hogy megkerülje azt, s ne teljesítse. Csak az nevel okosan, aki a törvénynek, rendelkezésnek nem a tételit, hanem a *szellemét* igyekszik megismertetni, aki tehát nemcsak ismereti anyagot közöl, hanem a gondolkozásnak akar irányt adni, a kötelesség teljesítését benső szükségképpeniséggé igyekszik tenni. Az a kötelesség a legsúlyosabb erejű, amely belülről származik, amit magam ismertem fel kötelességemnek. Csak az ilyenek van igazán erkölcsi értéke és ebből fakad cselekvés akkor is, ha nincs a sarkunkban ellenőrzés. A nemzet nem elégedhetik meg a külső hatalommal kikényszerített kötelességteljesítéssel, hanem arra kell nevelni a magyar ifjúságot, hogy az életnek minden helyzetében kiki érezze meg: mire van a nemzetnek szüksége, mi van a nemzet érdekében? Az ilyen nevelésnél azonban ne a ridegen hangzó kötelességről beszéljünk sokat, hanem azt valósítsuk meg, ami ennek alapja: a felelősségérzést.

Ez a munka is korán kezdődve jut jó eredményhez, mint bár-

mely részlete a nevelésnek. A felelősségérzés fejlődése az erkölcsi-
ség kifejlődését jelenti, tehát már a legkisebb csirákat is fel kell
használni az érdekében. S ez a fejlődés csak fokozatosan történhe-
tik, ezért a nevelés különböző szerveinek egymás kezére kell dol-
gozniok ebben is. Valahányszor a kisgyermek a cselekvésének bár-
milyen eredményét látja, újabb, meg újabb indítást kapott arra,
hogy a következő alkalommal ezt az eredményt előre meggondolja.
A cselekvésből eredő, azzal együttjáró jutalom és bűnhődés mind
arra szolgál, hogy a gyermeket természetes önzésből előrelátóvá
nevelje. Az így megindult alakulást a szülőknek, tanítónak egy-
egy szava — „te vagy az oka“, vagy „magad kerested“, „látod,
nem hallgattál rám“ stb. — irányítja s a netalán bekövetkezett
kárt a gyermeknek kell helyrehozni, vagy azt látja, hogy milyen
nehezen tudja azt helyrehozni apja, vagy az édesanyja, nevelője,
tanítója: mindebből egy-egy erősítő támaszték lehet a lelkében.

Az iskolának rengeteg alkalma van a felelősségérzés fejlesztésére.
Ha valaki csinál valamit, az egész osztályra háramlik belőle öröm,
vagy szomorúság, sőt még ha ez nem is következne be, a tanítónak
kell ezt éreztetni szándékosan, hogy akik együtt élnek, azoknak
magatartása a többiekre is kihat. Különösen akkor látják ezt meg
a tanulók, ha egyik társuk miatt az egésznek szenvednie kell. A
nevelés eszközei sokszor kétélűek is: itt is nagy óvatosság kell te-
hát. De ha pl. kiadjuk a figyelmeztetést, hogy futás után nem sza-
bad inni s valamelyik mégis megteszi egy óvatlan pillanatban, erre
a vizet az egész osztály számára hozzáférhetetlenné tesszük s aki-
nek csakugyan kellene, az is nehezen juthat hozzá, vagy ha az
egyik osztály efféle hibájából a másikra is jut valami következmény:
az ilyen alkalmak mind igen jók arra, hogy a részek cse-
lekvésének az egészre való kihatását érzékeltessék és így a meg-
gondolás is megindítsák. A család szempontja is sűrűn előkerülhet:
a családot (a szülőt) sokszor itélik meg gyermekéről (tisztaság,
szorgalom, rendesség stb.) s van eset bőven, hogy rosszat gondol-
nak róluk, pedig csak a gyermek hibás, ezt sohase mulasszuk el
éppen a családért való felelősségérzés szempontjából is felemlíteni.
De szóba hozhatjuk a falu, vagy község becsületét is. Mindeze-
ket természetesen óvatosan, mert nem a versengést akarjuk felkel-
teni, hanem a cselekedetnek állandó ellenőrzését igyekszünk foko-
zatosan kifejleszteni és megerősíteni.

Bő alkalmat adott az elmúlt világháború, vagy akár az idén
lezajlott berlini olimpiai játék is, mennyire azonosítjuk egyesek
cselekedetét az egész nemzetével. A háboruban pl. az idegenben
harcoló székely bakák nem maguknak, hanem a székelységnek
szereztek hírnevet, az olimpiai játékokon szereplő japán uszók a
„sárga fajt“ jelentették, a magyar bajnokok a magyar nemzet di-
csőségei lettek. A külföldön járó emberekről egész fajtájukat ité-
lik meg. Nyilvánvaló, hogy ezen az úton a közért, a nemzetért
való felelősség érzése csak megindulást jelent, amit folytonosan

és minden oldalról táplálnunk kell. Minden tanítónak minden cselekedete erre intsen, mindig ezen legyen a szemünk. Ezen is, mint annyi mindenben! Amint a felelősségérzés köre tágul, a szűkebb körök jelentősége is megnő, más jellegűvé válik. A kis gyermek pénzét ne pazarolja, az ifju takarékos, mert „gyűjteni“ akar s ezt a törekvést majd a község pénzével bánva is érvényesíti, egyre jobban megértve, hogy az állam vagyonának hol van a forrása. Ezt a kialakulási folyamatot értelmi és érzelmi irányban a népiskola vezeti, a nép legnagyobb részében egyedül. Városokban, nagyobb községekben tovább adja eredményeit a magasabb fokú iskoláknak, de legtöbbször maga van és ehhez kell szabnia munkáját is.

Az a gondolat legyen irányító, hogy lehetőleg minden emberben meg kell indítani a kívülről eredő kötelességnek belsővé alakulását: a közért való felelősségérzés kifejlődését. E törekvésben komoly figyelmeztetés a lélektannak az a megállapítása, hogy a felelősségérzés csak a szabadság érzéséből nőhet ki. Akinek minden lépését megszabják, annak nem kell, de nem is lehet azok célját, hatását előre elgondolni; nem is szeretik, ha elgondolja, mert akkor mást találhat jónak s nem azt teszi, amit kötelességül eléje irtak. Ez azonban nem nevelés, hanem idomítás volna. A gyermeknek kell a felelősségérzés kifejlését kezdeni azzal, hogy a maga apró-cseprő dolgaiban — amiben csak lehet, mindenben — személyes munkává tesszük a foglalkozását. Nem kötjük meg olyasmiben, amiben maga is választhat, de szeszélyesen sem engedjük ingadozni akkor, ha a jót csak egyirányban lehet elvégezni. Így kell ezt végiggondolnunk a nevelés egész folyamán, a felnőtt ember életében is.

A népiskola a 6—12 évig gondjaira bízott gyermekekben igen jól megalapozhatja a nemzeti felelősség érzését. Példa sok van erre. De viszont arra is akad, hogy ez az érzés tudatos vezetése nélkül nem fejlődik ki, csak véletlenül, személyes belső tulajdonságok hatására. Ez pedig nem biztosíték. Mai helyzetünk arra kényszeríti mindnyájunk gondolkozását, hogy minél többfelől nézve igyekezzünk a magunk személyes munkájával helyezni el az emberek, egész népünk lelkében a közös munkára való készség, a felemelkedés alapjait. A rossz sorsban is jó reményre van szükségünk. Kivált nekünk, akik a jövő nemzedéket neveljük. A mi arcunkról olvassa le a gyermek, a környezete azt, amiből az ő érzelmei táplálkoznak. A nemzet jövő lelki ereje a mi munkánkon épül föl. Ezért szükséges a felelősség érzésének nemzeti értékéről és szükségességéről sokat, minél többet beszélni — és cselekedni az érdekében.